

II курс Опера драматургія музикознавці, композитори, культурологи, симфонічні диригенти

Викладач: проф. Черкашина-Губаренко М.Р.

Лекція: Основні терміни і поняття з оперної драматургії

Оперні жанри:

XVII століття

Drama per/ in musica (наскрізна драматургія, наслідування слову у мелодизованій декламації, вплив мадригалу на хорові фрагменти, сцени розділяються інструментальними ритурнелями, провідна конструктивна роль басового голосу, відсутність повної партитури)

Опера-трагікомедія (формування рис номерної драматургії, героїчні сюжети разом з побутовими епізодами, заплутана інтрига, участь слуг у комічних сценках, значна кількість дійових осіб, роль яскравого театального видовища, провідні чоловічі, а інколи і жіночі ролі доручаються кастратам)

Лірична трагедія у Франції (риси номерної, наскрізної і монтажної драматургії, п'ятиактна будова, чергування драматичних дієвих сцен з балетними дивертисментами, міфологічні сюжети і персонажі, вплив піднесеної декламації класицистичної трагедії на вокальну мову, відсутність кастратів, яскраве сценічне видовище із ефектними сценами природних катастроф)

XVIII століття

Італійська **опера-seria** (номерна драматургія, серйозні сюжети драматичного змісту із заплутаною інтригою, опера переважно сольних арій, які спираються на теорію афектів, залежність кількості арій від ієрархії персонажа у сюжеті, переважна форма арій – da capo, композиційна одиниця речитатив сессо-арія, хор лише починає і завершує твір, є кілька дуетів, арії чергуються з речитативами сессо, є у головних персонажів сцени, основані на речитативі *accompagnato*, кастрати у головних партіях)

Італійська **опера semi-seria** (номерна драматургія, поряд з драматичними колізіями побутові, жанрові сцени і персонажі)

Італійська **опера buffa** (двоактна побудова, кожна дія завершується своїм Фіналом, зв'язок з «високою» комедією, чергування завершених музичних номерів і сцен, побудованих на речитативах сессо, активний розвиток інтриги, концентрація вузлових подій у розгорнутих багато частинних ансамблях, опора на природні чоловічі голоси, роль амплуа буффонного баса, буффонна скоромовка як засіб вокальної характеристики героїв)

Французька **комічна опера** (побутові комедії з мішаним типом драматургії, який включає розмовні епізоди, у музиці роль первинних жанрів романсу, балади, куплетів, танцювальних арій і ариєтт, увага до природного інтонування словесного тексту у мелодичній декламації)

Німецький **зінгшпіль** (мішаний тип драматургії з включенням розмовних сцен, роль пісенно-жанрового матеріалу, побутові простонародні сюжети і персонажі)

ХІХ століття

Французька «**велика**» **опера** (історичні та історико-легендарні сюжети, п'ятиактна будова, роль хорових і ансамблево-хорових масових сцен, декоративні «фонові» епізоди, характеристика через первинні жанри історичного і локального середовища, обов'язкова участь балету у третій дії, розширення оркестрової палітри, новий «драматичний» вокальний стиль)

Французька **лірична опера** (поєднання номерного принципу і наскрізних сцен, серйозні сюжети з класичної літератури, акцент на інтимному світі внутрішніх переживань і на розвитку стосунків головних ліричних героїв, гострі теми взаємодії героїв і соціуму, використання сучасного побутового матеріалу у жанрових та фонових сценах, гнучка аріозна мелодика діалогів-бесід у супроводі чутливого до нюансів почуттів оркестру орієнтована на сповідальний стиль довірливої розмови)

Симфонізована **музична драма** вагнерівського зразка (наскрізний принцип Gesamtkunstwerk (цілісного музичного твору), симфонічну концепцію забезпечує система лейтмотивів, а також тематичних арок і взаємодій,

насичена оркестрова фактура вимагає міцних голосів, експресивність вокальної мови героїв)

Народна музична драма (лінія розвитку образу народу набуває важливе значення, розвивається тема народ і влада, переважає принцип наскрізної драматургії, хоча є жанрові сцени і номери, сольні монологи)

Лірико-психологічна драма (спільні риси з французькою ліричною оперою, однак більш докладно простежується психологічна лінія розвитку характерів, а також стосунків героїв, риси номерної будови суттєво трансформуються завдяки симфонічним методам розвитку музично-тематичного матеріалу)

Сюжет і фабула. Фабула – реальна послідовність відтворюваних подій, сюжет – художня організація, певні події можуть не відтворюватися, відбуватися до початку дії, або в перерві між тими, що показані реально.

Складові сюжетної організації: експозиція, зав'язка, розвиток інтриги, кульмінація, розв'язка. Поняття *ситуації* як розподілу сил навколо певної події, кожна стадія позначається зміною первинної ситуації. Ієрархія дійових осіб.

«*Лібрето* – це весь комплекс драматичних смислів і зв'язків, закладених в оперу». Лібрето опери – «опера до опери».

Драматургія і композиція в опері

Взаємодія двох принципів і типів розвитку, сюжету драматичного, законів побудови драми, з одного боку, і сюжету музичного, пов'язаного із музичними законами і принципами формотворення.

Драматичний сюжет: фабула, ситуації, сценічні події, дійові особи та їх участь у розгортанні подій, такі стадії розвитку, як експозиція, зав'язка головної колізії, кульмінація, розв'язка, поділ на явища, сцени, картини, акти.

Музичний сюжет: два типи формотворчих закономірностей – форма-процес і форма-структура, акцент на внутрішніх емоційних переживаннях, інший плин часу.

Типи композиційної будови: номерна, наскрізна, монтажна, мішана, синтетична.

Типи вокальної мелодики: музична декламація ранньої Drama per/ in musica, речитативи secco, accompagnato, parlando, мелодика арій, яка спирається на афекти, аріозна мелодика, буффонна скоромовка, стилізована мелодика, яка спирається на пісенні і фольклорні жанри.

Типи арій бароко: lamento, гніву, помсти, героїчна, бравурна, mezza carattere, арія у супроводі сколюючого інструменту.

Термінологічні характеристики у працях К.О. Руч'євської

Мелодія – змістовна цілісність і функціональність.

Декламація – інтонації експресивної мови, акторської декламації, силабічний розспів, на першому плані синтагма і слово. Синтаксис асиметричний, подібний до прозового.

Аріозна мелодія орієнтується на фразу, строку віршованого тексту. Рівний рух тривалостей і один або два акценти у фразі.

Різниця між сенсом і значенням. Значення – об'єктивна характеристика, може бути вербалізованим. Сенс має індивідуальний, особистісний характер і пов'язаний з відношенням суб'єкта до певного предмета чи явища.

Текст – інформація про концепцію. Різнопорядкові текстові структури мають різне значення при сприйнятті його смислу. Використовуються такі поняття, як мета, цінність, цілеспрямованість, значення, особистісний смисл.

Характеристика тексту з точки зору його інформативності.

I – кількісна інформація, інформативна насиченість, у музичній термінології певним аналогом може бути вираз щільність музичних подій.

«Під «музичною подією» ми будемо розуміти зміну функцій даного елемента тексту: ладових функцій тонів у мелодії, акордів – у гармонії, зміну функцій ритму, синтаксичних одиниць, зміну функцій голосів (у поліфонії) і фактурних планів відносно один до одного, зміну функцій розділів форми».

(Е. А. Ручьевская. Работы разных лет. Т. II. О вокальной музыке. – С.Пб. – 2011, с. 140).

У теорії музики існують свої засоби визначення рівня щільності музичних подій різного рівня. Насиченість мелодії ладовими зсувами; ритм зміни гармонічних функцій і частота модуляцій; контрастність голосів у поліфонічній фактурі; ступень функційного і тематичного контрасту розділів форми.

2. – *якісна інформативність* пов'язана в музиці з її семантичною (змістовною) та комунікативною функціями. Досліджуються поза текстові зв'язки твору, прообрази, інтонаційна генеза, соціальне функціонування. Взаємодія кількісної і якісної інформації має не прямий, а складний характер.

Речитатив – мелодія, найбільше наближена до вербальної мови, мовному ритму і мовній інтонації. Стрибки на відносно вузькі інтервали між ударною і неударною голосною, несиметричний синтаксис, властиві прозі.

Семінар: Вокальна мова в опері. Типи вокального інтонування. Розробка проблеми слова і музики в опері в працях К. О. Руч'євської.

1. Речитатив і його різновиди. Речитатив як тим музичного мовлення, речитативний синтаксис, речитативна форма.
2. Аріозна мелодика у пісенній формі і у мелодизованому речитативі.
3. Декламаційна мелодія та її особливості.
4. Пісенна мелодія (передбачає автономне існування, відрізняється я цілісністю і щільним синтаксисом) і пісенна форма (будується або на основі періодичних структур, або за принципом ланцюгової і контрастно-складової форм).
5. Теорія зустрічного ритму у працях К. Руч'євської.
6. «Безкінечна мелодія» Вагнера у концепції Е. Курта і аналіз вокальної мови «Тристана та Ізольди».

ЛІТЕРАТУРА

Э. Курт. Романтическая гармония и ее кризис в «Тристане» Вагнера. – Москва: Музыка, 1975. Раздел третий, бесконечная мелодис. С. 411-516.

Ручьевская Е.А. «Русалан» Глинки, «Тристан» Вагнера, «Снегурочка» Римского-Корсакова. Стиль. Драматургия. Слово и музыка, – Санкт-Петербург: Композитор, 2002.

Ручьевская Е. А. Работы разных лет. О вокальной музыке. – Санкт_петербуог: Композитор, 2011.

Черкашина-Губаренко М.Р. Структурний аналіз оперного твору. Стаття друга. / «Часопис НМАУ ім. П. Чайковського», 2009, № 4(5), с. 112-153.